

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHADEL, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ **BAJZA.**

MÁSODIK ÉV

Pesten.

Julius' 31. 1838.

30. szám.

Tartalom. Athenaeum miatti zajgások. I. — Hazai literatura. Társasági philosophia. A' bölcsekedő magyar polgár, Czéntétől. — Necrolog. — Magyar tudós társaság. — Literaturai mozgalmak.

Athenaeum miatti zajgások.

Semper ego auditor tantum? nunquamne repaam,
Vexatus toties. Juv. I. 1.

I.

Kettős folyóiratunk' hirdetése 1836. dec. 3-dikán jelent meg. Bizodalommal fogadta azt a' közönség, és nagyobb számmal veve körül részvételében, mint bármely más e' nemű folyóírást, mind ez ideig; 's bizodalommal fogadta azt nagyobb száma a' legismertebb 's egyszersmind legmunkásabb íróknak: mint a' dolgozásra ajánlkozottak' folyvást növekedő névjegyzéke bizonyítja. De voltak írók, leginkább pedig hír- 's egyéb lapok' szerkesztői, kiknek e' pályán fellépésünk nem tetszett — miért? hagyjuk ezt akkorra, midőn valamelyikünk talán érdekesnek tartandja az új literatura' privát történetét megírni, melly sokkal többet fejtend meg, mint a' mi eddig a' közönség' kezei közé le vagyontéve. Elég, hogy voltak, kiknek ez útoni munkálkodásunk szálka volt szemükben; 's eleinte egyenként, utóbb támadó frígyet költve, minden lépten és nyomon, titkon és nyíltan, szabad és nem szabad eszközökkel, folyóiratunkat üldözés' —, magunkat, minden viszonyaink között nem csak gáncs', hanem

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ **BAJZA.**

MÁSODIK ÉV

Pesten.

Julius' 31. 1838.

30. szám.

Tartalom. Athenaeum miatti zajgások. I. — Hazai literatura. Társasági philosophia. A' bölcselekedő magyar polgár, Czéntétől. — Necrolog. — Magyar tudós társaság. — Literaturai mozgalmak.

Athenaeum miatti zajgások.

*Semper ego auditor tantum? nunquamne reponam,
Vexatus toties. Juv. I. 1.*

I.

becsmérlés és gúny', 's a' mi több, gyanúsítás' és rágalom' tárgyaivá tettenek.

Valamint e' zavargások eddig nem vehettek ki nyugalomunkból, úgy nem fognak ezen túl sem; 's valamint eddig, néhány egyes tárgyat kivéve — melyre szükségesnek vagy éppen kötelességünknek hittük, némelly világoztató szót ejtenünk — hallgatással mellőztük el seregét a' tudományos, vagy csak társas illedelmű férfiakhoz is méltatlan támadásoknak: úgy fogtuk volna ezentúl is, ha az ellenfél, mely a' tudomány' érdekében semmi komolyabb munkálatokkal elfoglalva nincs, háborgatásunkra bőven rá érve, örök egyoldalu petyegéseivel nem kényszerítene, a' másfél éven túl követett békerendszerről lemondanunk: 's ezen túl, a' mennyiben hasznosnak fog látszani, az ellenünk intézett alaptalan támadások' visszautasítására, igazságtalan vádak' czáfolatára, hamis állítások' magyarázatára 's napi renden lévő állítások' felvilágosítására lebecsátkoznunk. Nem szívesen teszszük ezt; a' tárgy nélküli

vitáknak a' tudomány soha —, a' literatura' ügye ritkán láthatta hasznát: de feleljenek érte azok, kik illy zajrásokból élődnek. Mi illy hosszú türelem után fölemeljük a' keztyűt, mert a' némaságunk által magát biztosítottnak vélt ellenhad az igazság' bátorságával kezdi a' tiszta törekvésen 's nem gyanakodó közönség' bizodalmán, garázda játékaikat üzni. Ideje tehát, hogy mi is szóljunk; 's itt ne feledjék ellenink, hogy a' védelem minden, a' támadó által fogott fegyverrel szabadon élhet visszatorlásul, 's pedig azzal is, melly a' támadóhoz mint támadóhoz nem illik — csak nemtelen ne legyen.

Mielőtt a' literaturai garázdaságokat és saját ügyünkbeni gázlásokat rendesen szemmel tartandó álló czikkelyünket a' Figyelmezőben megnyitnók: szükség leszen a' magunk' 's az ellenség' álláspontja' kimutatására, az eddig történeteket, fő vonalaikban legalább összeállítva, a' figyelmes és elfogulatlan olvasó elébe terjeszteni.

Az első felszólaló Wargha István volt, kinek „Egy két szó annak idején“ című czikkelyét a' pesti Társalkodó (102. sz.) még 1836. dec. 21. terjeszté az olvasóság elébe. Észrevételei két fő pontban egyesülnek. Literaturánknak rendszeres munkák kellenek e-lébb, u. mond, aztán folyóirások, 's a' megfordított rend csak káros lehet; 's ismét: leginkább mi vagyunk, kiknek erkölcsi kötelessége ez úton, t. i. rendszeres munkák' dolgozása által, a' literatura' érdekéhez járulni. 'S miután Szigethi ezekre felelni igyekezett (Társ. 1837. 9.), W. másodszor is szólt (Társ. 1837. 12.) 's tovább menvén mint először, többi közt azt jegyzi meg rólunk, hogy „mint a' köz bizodalom' megbizottjai, tartozunk rendszeres és állandó értékű, nem pedig kalendáriumi becsű munkákkal pótolni a' honi tudományosságnak szükségéit“; sőt egyikünket arra is emlékeztet, hogy mint academiai titoknoknak „mellékes tárgyakra saját ideje kevés lehet, a' társaság' ügyére szánandóról pedig nem rendelkezhetik; melly tekintethől a' Tudománytárnak szerkeztetésétől is fölmentetett.“ — Felelheténk vala, hogy W. beszédeiben, a' journalisticát illetőleg, sok való van, de, a' tárgy' egyoldalú felfogásából sok nem való is; hogy ott — hol nem annyira a' tudomány' előmozdítása a' cél, mint annak és főleg a' nyelv-

nek megizleltetése 's terjesztése: melly mind addig, míg fő feladásunk a' nemzetiség' fejlesztése, maga is fő tekintetet érdemel — hogy ott, mondánk, bármelly út, ha a' célhoz vezet, jó: az általunk választott pedig e' perczben a' többieknél nem kevesebb jó azon adatnál fogva, hogy, míg folyóiratunkat ezer ember olvassa, 's folytonos és húzamos hatása által egy része az olvasóknak egyszersmind egy vagy más tudomány, 's általán a' literatura iránt maradó részvétre gerjed: rendszeres munkánkat, tárgyához képest 50, vagy 100, szerencsésb esetben legfeljebb egy pár száz olvassa (egyikünk 1834. egy köz érdekű tárgy felett rendszeres munkával kínálá meg a' közönséget, és 48 előfizetője gyűlt); felelheténk, hogy lett dolog, miképen a' rendszeres munkák tartós hatással vannak ugyan, de ezeknek is csak az időszakai sajtó csinál olvasókat, valamint a' drámaírónak a' játékszín. Van tehát a' dologban valami visszás, ha a' tudomány' közvetlen haladását értjük, de nincs, ha literatura- 's tudomány-terjesztés' eszközeit, a' közönség-alapítást, 's a' nyelv' kül-'s belterjű előmenetelét. Mondhattuk volna, hogy, ha ki ugyan képes állandó értékűt elő állítani, akkor sem fog csupa kalendáriombecsű czikkelyeket adni, midőn folyóiratba, a' percz' érdekeit szem előtt tartva, dolgozik; 's példákat hozhatánk fel, mikép nálunk, és másutt sok állandó értékű dolgozat, a' percz' indításából, egyenesen folyóiratok' számára készült; 's mondhatánk, hogy palotához nem csak arany és márvány, hanem téglá, vas és fa is szükséges. Kérdezheténk: miért bennünket az academia' rendes és fizetési tagjai 's tisztviselői közül írói kötelességinkre emlékeztetni, kik, mióta az intézet áll, bármelly úton 's bármelly szerencsével, de folyvást munkálkodánk, 's talán annyit, a' mennyinél többet egy sem; 's miért nem Döbrenteit vagy Pergert, Gebhardtot vagy Helmeczyt, kik részint több idő óta, 's anynyi (sőt az utolsó legtöbb) jótéteményeivel élnek a' társaságnak, mint bármellyikünk: miért éppen csak bennünket így megkülönböztetni? nem vehetik-e ezt e' társaink rossz néven? Miért tőlünk éppen rendszeres munkák' dolgozását követelni? Avagy tudhatja-e W., egyebek mellett is, mikre készültünk, vagy készülünk foly-

vást, miket készítettünk már, vagy készítettünk az Athenaeum mellett is, a' mi e-
lébb utóbb világot látand? Mondhatánk, hogy
a' titoknoknak igen is van még ideje „a' tár-
saság' dolgaira szánandón kívül“ nem „mel-
lékes“ ugyan, hanem különféle írói foglal-
kodásra; kérhettük: engedje el Schedelnek
annak magyarázatát, miért kért a' Tudomány-
tár' szerkesztésétől feloldatni, 's miért azon
formában, mellyben tette. És figyelmeztethet-
tük, hogy a' titoknok 's bármelley academiai
tisztviselő' foglalkodásaihoz, ha az hivatalos
kötelességeit nem teljesíti, egyes egyedül
csak az academiának van szólása. A' Figyel-
mezőt illető e' megjegyzést: „Nem fog bírál-
ni (a' Figy.), mert a' bírósághoz fensőbb
hatalomtól átruházott tekintet kívántatik“,
tagadhatánk, mert e' világon hol van egyed
vagy testület fensőbb hatalom által könyvbí-
rási joggal felruházva, 's pedig kirekesztő-
leg stb stb. Szóval, volt volna tárgy elég
bármelley bő vitatkozásra, ha illyekkel akaránk
lapjainkat betölteni, ha hiúság és viszkete-
g bántott volna személyes ügyben csatatérre
szállani: annyival is inkább, mert jó ügyünk'
érzetében, a' győzödelmet — okkal 's nem fe-
lelessel vívó ellenségen — kétségesnek nem
gondolhattuk. Mi azonban hagytuk ezeket,
ohajtván, hogy egyébről gondoskodhassunk
mint magunkról, 's célunkra készültünk.

Wargha Istvánt egy Gáspár László ne-
vű követte, az 1836-ki Tud. Gyűjt. XII-d kö-
tetében „Figyelmesítés“ czimű cikkelyével;
mellyben többi közt W. állításai adatnak ki-
vonva, 's a' „tisztá Gondolkodás' Módjáról“
foly a' beszéd: minek ugyan mindeddig nem
voltunk képesek értelmét 's irányát kibetűz-
ni, néhány soraiból azonban gyanítjuk, hogy
ellenünk intéztetett *).

Szinte W. előadását viszhangozta 's com-

*) Azok, diplomaticai hűséggel így állanak a'
nevezett hely' 98. lapján: „Meg nem álha-
tom azon Jegyzésem' elmulasztását, melly
szerint a' fő Dolgok' szörnyű elhagyásával,
azoknak helyébe, éppen az uralkodó Rom-
lottságot tárgyazó Gondolkodás' Módjának
kedveskedő Journal, és a' Literaturának His-
tóriai, és általában felállítandó Alap nélkül
lévő critical ismertetését tárgyazó Figyelme-
ző legyen annak helyébe: a' mi ha az egész
Emberiségnek nem is, legalább a' Magyar
lelkesedés' ezszeklésének olly napot adhatna,
a' millyen a' testi Világnak az Egen ragyogó
nap, 's a' millyet a' Tudományos Egyesület-

mentálta, 's szinte még lapjaink' megindulása előtt*), állítólag a' Kúnságból, egy álnevű (Nemki Demit) a' Hasznos Mulatságokban, mellyek e' percztől fogva rakhelye lettek minden ellenünk intézett gúny-, vád- és czáfolatoknak**). A' kún író bőven próbálja mutogatni az encyclopaediai folyóiratok' káros voltát (tehát a' Hasznos Mulatságokét is, mit azonban a' szerkesztőség nem látszott észrevenni); 's neki az Athenaeum „a' magyar literatura' egén borongó tornyos felhők“; 's ha már kell, u. m., Athenaeumnak lenni, csak MI ne adjuk, hanem mások! — Utóbb megjegyzi, hogy 200 előfizető mellett is e' vállalat' pénzbeli tiszta haszna bizonyos; mire már most visszavonjuk e' cikkely' hol költe iránti kétségünket: annyi legalább bebizonyúlt, hogy a' „Viszhang“ parlagraól zendült meg.

Még a' kassai Literatúrai Lapok' 2-d. számában zajgott egy Staucsics nevezetű, melly név alatt, a' cikkely' írójának lelkesége és „morálya“ után ítélve, Staucsics urat gondoljuk lappangani — de mit a' név! elég az hozzá, hogy a' kún íróvali lelki rokonságában, ő is azt akarja: ne adjunk folyóiratot MI, hanem engedjük át másoknak. Már

túl Isten — és Világ — előtt, a' közönség méltán kívánbat, és kiterjesztett karokkal kíván is.“

*) Az író maga azt állítja ugyan: „a' mondott folyóirat' megindulta után“, 's a' H. Mul. 3-d. száma, mellyben a' cikkely megjelent, már 1837. jan. 7. költ: de, ha az csak ugyan a' Kúnságban íratott, mint lehetett írva, beküldve és nyomtatva kevesebb mint egy hét alatt? Vagy még sem a' Kúnságból jött e' „Viszhang“? és áltatás lett volna, millyen a' Rajzolatok' „nyílt levelei“ körül napi renden van?

**) Azt jegyzi meg a' H. Mul. szerkesztősége a' 8-d. számban, „hogy az értekezők' véleményét, a' nélkül, hogy benne mindenkor, vagy egészen, osztoznék, kötelességének ismeri híven közleni.“ Rendes elv, valóban, mellyel bármely folyóirat mindennemű silányság', méreg' és rágalom' cloácájává aljasulhatna, 's pedig nem csak a' szerkesztőség' nézetei, iránya 's czéljai ellen — ha t. i. nézetei, iránya 's czéljai vannak — hanem erkölcsi és anyagi érdekei ellen is. Szerkesztőség, melly öntudattal és elfogultság nélkül járdal útait, csak azt veszen fel, minek irányát helyesli, 's tartalmát, vagy egészben, vagy egyes részeiben javálja, vagy nevezetes állapotokhoz adatúl szolgálhatónak hiszi.

ezen úr' „barátságos tanácsát“ lehetetlen volt volna el nem fogadni, ha ő hozzánk Pestről a' legrövidebb utat, a' kassai Liter. Lapokét választván, mellyek csak február' vége felé érkeztek ide, kissé későn nem jár.

Csodálkozhattunk volna: miért csak most ezen ellenkezések egy encyclopaediai folyóirat' eszméje ellen? holott aligha nem közönségesen el van ismerve, hogy azoknak köszöné literaturánk eddig is nem csak rendes olvasói' legnagyobb számát, de legbecsesb műveinek nagyobb részét is*); — miképen a' kifogások épen, magokat encyclopaediaiaknak valló lapok által terjesztettek? — miért az ellenkezések épen csak az Athenaeum ellen, mellynek kiállítására velünk számos köz hiteliű férfiak fogtak kezet; miért az Athenaeum ellen, ha mi adjuk, 's miért e' felszólítások, hogy azt mások adják: mások, kik e' pályán talán még nem munkálkodtak, holott a' mi kezünkben, különböző időkben, már több 's

*) Ki jártas az új literatura' történeteiben nálunk és másutt, tudja, hogy a' legjelesb írók' legtöbb apró dolgozásaik — azok is, miket az illető nemzeték classicai műveik közé számlálnak — folyóiratok' kedvéért, folyóiratok' számára irattak, 's ilyenekből mentek idővel által az írók' gyűjteményeibe. Kinek jutott valaha eszébe Addison és Pope, Goldsmith és Johnson, 's általában a' múlt századi angol literatura' fénysíneinek folyóirati dolgozásaikat kalendáriombecsűeknek nevezni, csak azért mert folyóiratok' számára készültek, 's azokban jelentek meg? Kinek jutott eszébe tagadni, épen Angliában, milly befolyást gyakorlott nem csak a' múlt században, hanem gyakorol folyvást az időszakai sajtó — és nem csak az évnegyedi, hanem a' héti iratok is — a' philosophiai gondolkodás' ébresztésére 's a' való tudományosság' terjesztésére? Szükséges-e említeni, hogy Schiller és Goethe is journalisták voltak (sit venia verbo! de nektek e' név tesz), 's e' kalendáriomi czikkelyeik valósgos gyöngyei munkáiknak? Kell-e említeni, hogy a' Rajnán túl csak azóta hatott a' literatura a' nemzet' tömegébe, mióta ott, az angolok' régibb példájára, az időszakai sajtó fő vehiculuma lett a' tudományos közlekedésnek? Nem; ezen urak ezt mind igen jól tudják; sőt ők nem fognak irtózni megvallani, mennyit köszön a' mi nyelvünk is Kazinczy, Döbrentei és Szemere' folyóirataiknak, mennyit a' Tudományos Gyűjteménynek — ők csak egy általunk adandó folyóirat ellen látják szükségesnek — engedelmet a' pár kifejezésért — kígyót 's békát kiáltani.

többféle, 's köztök vegyes tárgyú folyóirat 's gyűjtemény is volt: Bajzaében egy szépliteraturai (Aurora) 's egy literaturai (Kr. Lapok); Schedelében egy encyclopaediai (Tudománytár) és orvosi (Orvosi Tár); Vörösmartyében egy encyclopaediai (Tud. Gyűjt.) és szépliteraturai (Koszorú)? — Miért épen nekünk tűzni ki: mely úton hassunk, 's bennünket morális kötelességekre emlékeztetni, kik tizenöt éven túl folyvást adtuk jeleit munkálkodásunknak? Végre miért, és hogyan, és mely joggal hivatalos kötelességekre emlékeztetni? Mert tudják-e ezen urak, hogy arra szükség van? 's mikép, ki által, 's elég hitelesen és pontosan vannak-e cselekedeteinkről értesítve? 's utoljára is, ez intői tisztet ki bízta reájok? — De mind ezen mi nem csodálkoztunk, mert igen is jól tudtuk, mind ez miért? 's megnyugodván a' jók' bizodalmaiban, hallgatva megindultunk kitűzött pályánkon.

— Csak hét száma jelent meg lapjainknak, 's egy humorista (X) már fellépett a' H. Mulatságok 8-d. számában, „Gondolatközlés“ czím alatt harmadfél oldalon mulattatván magát egy negyedfél sornyi kis gondolatocska felett, mely egyebekkel együtt, lappótlékul állott az Athenaeum' 3-d. számában. Mi mind maiglan a' magyar humorú cikknek más czélját nem tudtuk kitalálni, mint ezen elmés ötlet' napvilágra hozhatását: „hogy az Athenaeum is gondolkodik, lapjai' vége felé (hol a' nevezettféle portékák használtattak) szokta megmutatni.“ E' halálos csapást némelly szűnyogcsipések követték attól, kit a' közönség „a' nehézfejű“ epitheton alatt ismer; 's a' „genus irritabile“ részéről apró csaták egyes cikkelyeink ellen—('s mind ez a' Hasznos Mulatságokban *), millyek Tatai, Fejér György és Rumy' válaszaik N. K., Szigethy, Waltherr, Garády és Schedel ellen, némelly Athenaeumbeli észrevételek 's Figyelmezőbeli bírálatok' alkalmára, helyenként oldaldöfésekkel lapjainkra. A' hasonlító és elfogulatlan olvasókra biztuk mi és dolgozó társaink annak megítélését, miben és mennyiben van a' két félnek igazsága, mellyik szólt a' tudományosság' komoly és illedelmes hangján, dolognál maradólag, részrehajlás és személyesség nélkül? mennyiben érdemelte Szigethy

*) 73, 121, 161, 185; 193, 209, 285, 361, 409. ll.

thy a' „tudatlan“ és „hazug“ epithetont Fejértől? N. K.' recensiója (l. Figy. 837. I. 59) a' gúnyirat' czímét Tataitól? Waltherr az „ócsárlással hírt kereső“ nevét Fejértől? Schedel az ámitóét és hypocritáét Rumytól, 's nem volt-e neki illyek után méltó joga a' sz. irás' fegyvereit ellenségére visszafordítania (I. 99. l.)? nem pusztá szóvita-e a' bulla feletti harcz, 's illett-e Rumynak nem tudni, hogy bulla mindenek előtt is függő pecsétet, másodszor illy pecséttel költ oklevelet jelent? stb. De következett a' másod félevi folyam' jelentése, 's a' benne érintett okoknál fogva az ár' fölemelése. A' Rajzolatok kaptak az alkalmon annak elforgatása 's a' közönség' áttatása által ügyünket gyanússá tehetni. Szükséges világosító jegyzetünk a' Figy. I. 166. lapján olvasható. Tették ugyan azt fél-évvel utóbb a' Rajzolatok is, fölemelvén árukat, a' nélkül hogy — mint mi — tömöttebben adnák lapjaikat, sőt mind gyérebben és silányabb mellékletekkel; 's tettek egyebet: olly méltatlan koldulgatásokra fakadván, mik azok előtt, kik nem tudnak különböztetni, az egész írói kart lealacsoníták: de bennünket és minden egyéb magyar szerkesztőket e' tettbe hasonló gyanús avatkozástól megvéde a' társi viszony, becsületesség 's az a' neme a' gyengéd érzésnek, melly a' Rajzolatok' kiadója előtt tökéletesen ismeretlen. — Változtatánk egy úttal a' kiadó-hivatal' helyét is; ezt is humor' özönével áraszták be a' Rajzolatok, de el — hála a' sorsnak — nem moshaták.

Más harczmódhoz nyúla tehát most az ellenség. Aggódván, hogy lapunk' támadó hitelét egyenes úton talán nem ronthatja le, elválaszta bennünket lapjainktól, 's így, és majd hármunkat együtt, majd külön, veve piszkolása' tárgyaúl. A' támadás' piacza a' Rajzolatok, 's az újonnan keletkezett, 's velők frígybe állt Hírnök. Valóban! nobile par fratrum! Az elsőben a' Lit. Lapok' pár olvasója előtt „Literaturai világ“ czimű cikkelyeivel ismeretessé lett Kunoss folytatata, hasonló czím alatt, az idősb írói karra költött vádait, mindenek előtt Bajzát vévén sértései' tárgyaúl, szerencsét kívánván az academiának, hogy verseit nem jutalmazta*), — hibául tulajdonítván neki 's egyéb

*) Vessd össze Figy. 1837. II. 96. sz.

barátnak, hogy Bezerédy versei' silányságára nem figyelmezteték (Kunoss tudja a' négy fal közt történőt, sőt nem történőt is), 's megjegyzi, hogy ezek „félnek, hogy a' figyelmeztetett íróárs maholnap erősebb lehetne mint ők, ekkor pedig az ő hírök homályt szenvedne“; — őt Harsányi, Papp Ignác és Ponori-Thomas mellé állítván; — Kritikai Lapjaira azt fogván, hogy „a' morált kigúnyolni iparkodtak“; — 's így a' fiatal literatura' characteréhez híven, becstelenítésre becstelenítést, ráfogásra rágalmat halmozván. De ezek czáfolatot nem kívántak. — Csak melleleg legyen érintve, miképen e' czikkelyek' sorának egyik fő czélja, az ismert és hitelben álló magyar írók' egész rendének lealacsonítása, általellenében „az ifju írói nemzedéknek“, mi alatt Kunoss, az ismeretes pasquillans társaság' tagjait érti, melly maga ejté el álarczát, midőn „több igazságbarát“ nevetségesen bitorlott neve alatt az academiának köz bizodalommal megtisztelt választmányát gyanuperbe akarta keverni.

T. i. az ifju nemzedék' valamellyik kéme nyomába jött, hogy az academia' drámai jutalmára Horváth Cyrill is pályára lépett, 's a' hírló választmány' egyik tagjával e' tárgyban levelezett. Örvendve, hogy talán kettőnk közül, kik tagjai voltunk a' választmánynak (Bajza, Vörösmarty) valamellyik vala az erkölesileg tilos levelezés' részese: következett a' drámai pályamunkákról zajgás*), mellyet a' közönség a' Hírnökből ismer, ki már fellepte óta szent kötelességének tartá, minden igyekezeteinket a' roszakarát' mérges nyálával befertezni, 's e' végre sietett a' Rajzolatokban eldugott megtámadásokat, saját olvasottabb lapjai által, köz tudomásra hozni. Azonban, midőn a' még álorczás ifju nemzedék bebizonyításra szólítaték; 's jeleit látta annak, hogy álarcza veszedelemben van lerántatni a' szerint, mint lerántatott fél évvel elébb egyik pasquillans társae**): ön kinyilatkoztatásával akarta ezt megelőzni, 's a' közönség, teljes fényökben látta a' titkos czimboraság' mutató végeit: Munkácsy, Stancsics, Kunoss, Kovácsóczy és Frankenburg vitézeket; egyszersmind rajta kelle

*) Rajz. 1837. 63. sz. **) L. Figy. 1837. I. 76. l.

lenni, hogy a' species facti napvilágra hozassék: 's ím! nagy meglepetésére az igazságbarátoknak, a' levelező nem Bajza volt, 's nem Vörösmarty, hanem Döbrentei; tehát az Athenaeum' két szerkesztője tiszta, 's a' feltett cél elvértve. De OKLEVELEK voltak igérve! Valamellyik igazságbarát tehát, a' pasquillans társaság' legnagyobb öröme egy hivatalos irományt sikkasztta el, 's e' LEVÉL PAPIROSSA akarék már most a' becsületes és hiszékeny közönség' szeméit kiszűrni — a' mi ugyan kissé naív gondolat volt, de más expediens' szükében annál ohajtottabb, mert vele legalább a' harmadik szerkesztőt, Schedelt, és pedig nyilvános hivatali állásában lehele (bár látszatosan is csak) gyanúba keverni, ha az, költött magyarázatokkal commentáltatik. Erre jelent meg a' küldöttség' némelly tagjaitól egy felvilágosítás *), 's majd magáé a' titoknoké is, hivatalosan, és az academia' elnöke' 's tizenhatsz tagja' tekintetével tanúsítva, 's így teljes hitelűleg **). 'S erre mi következett? a' vád' visszavonása, vagy csak hallgatás is? Nem, hanem újra ismét egyébről beszélve, új rágalom ***), melly szerint amaz első felvilágosítás hazugúl Schedelnek tulajdonítatik, 's az egyik czimhora, ki itt ismét más alakban: „egy olvasó“ éban lép fel, azt teszi hozzá: „így van ez írva a' titoknoki szoba' kéziratai között“. Hogy ezen igazságbarátok nem turkálhatnak a' titoknok' jelenlétében szobája' irományai között, 's hogy az állítás e' szerint már magában álcukcsokra emlékeztet, nem kíván megjegyzést. Egy más czimhora, Munkácsy pedig, nem pironkodott, neve' aláírásával ****), rágalmaít — Schedel' hivatalos előadása' készakaratos ignorálása mellett — megújítani, így irván: „én, ki ez év' fordulátán egyszer már olly visszásan látám D. Schedel Ferencz urat a' tudós társaságnál is (tehát másutt is) sáfárkodni“; társa pedig, Frankenburg Adolf, a' februáriusban álarczától megfosztott pasquillans ('s a' mit jól meg illik jegyezni, a' drámai zavargások alatt még academiai irnok a' titoknok mellett), azon hivatalos felvilágosí-

*) Figy. 1837. II. 239. sz. 's az akkori pesti polit. hírlapokban. **) Figy. 1837. II. 254, 's szinte a' pesti ujságokban is.

) Rajz. 1837. 84. sz. *) U. o. 97. sz.

tást botor feleletnek nevezte, 's szinte „vétkes sáfarkodást“ emleget *). — A' dolgok magokban világosak, 's itt csak azt kell hozzá tennünk, hogy a' Hírnök, ki a' megtámadásokat híven közlötte, a' választmányi tagok 's a' titoknok' felvilágosításait jónak látta, az általa egyszer emlegetett „publicus becsület“ kívánatai' daczára is nem közölni, közönségét egyoldalú értesítésében meghagyni, 's így a' pasquillans társasággali czimborálkodását világosan elárulni.

Közelített az év' vége, 's a' Rajzolatokban ismét előfizetés-szerzési zavargások, figyelemgerjesztésül. T. i. Munkácsy arra használta Kisfaludy Károly' levelét, mellyben az elhunyt költő „kész 42 drámát“ említ, hogy D. Schedel formaliter benevolisálja az iránt, vajjon hova lett hibázó tizenennyolcz drámája Kisfaludynak? Schedel megmondhatta volna, hogy a' levél 1824-ben volt írva, Kisfaludy' bélgyuladása után; ismételhette volna, hogy Kisfaludy több ízben egész nyalábokat égett el számos régi dolgozatai közül; előadhatta volna, hogy az Életírás' kijövedele óta is birtokába jött egy, a' lángokat történetesen elkerült, régi, öt felvonásos darabjának **), 's lehet hogy még több is lappang itt ott... Azonban, van módja a' kérdésnek és felszólításnak, mellytől csak megvetéssel fordulhat el az, kit tisztaság' önérzete emel; és Schedel csak akkor felelhetett volna Munkácsynak a' gyanú' hangján tett faggatásaira, ha a' maga-védelvezésnek szükségét érezte volna. — 'S ugyan ez alkalommal, mint szokott Munkácsy és hada, egyéb rágalom is hozatott szőnyegre, péld. hogy Bajza és társai (kik és hol?) fenn hangon hirdetétek, hogy Virág nem volt poeta; hogy Bajza és Schedel „keresztül szerettek volna az ó iskola' előlé és nem élő literatorinak minden érdemein gázolni“; hogy nekik „kicsi volt Virág, a' babérosan elhunyt“, stb. Mit hozhatott volna fel, ha megkérdeztetik, Munkácsy az illy koholmányok' bebizonyítására? ki jól tudta, hogy mind a' hárman tisztelettel emlékeztünk mindenha a' bennünket személyesen

*) Rajz. 1838. 8. sz.

**) Az Életírás' 12. lapján említett Zách Clara' censura alá terjesztett tiszta példánya. A' kézirat homlokán 1812 áll, 's így ez második darabja volt K...nak.

kedvelt Virágról, mint poetáról is *)? 's mint reménylhetette, hogy a' közönség, melly igen jól tudja, hogy épen Schedel az, ki literatúránk' egyik fő ága' történetét az ős időktől kezdve, összefüggőleg vázolván, régibb korokbeli jeleseink' emlékezetét is, egész fontosságokban méltányolván munkálataikat, föléleszté a' nagy közönségben, 's mondhatni, becsültetést szerze az érdemetlenül elfeledetteknek is? De mit gondol mind ezzel Munkácsy, neki csak láрма kell, 's próbált is újra „Háboru és harc“ czikkelyével **) figyelmet támasztani: azonban a' közönség nem gondolt azzal, 's az új év Munkácsy körül csendesen viradt fel.

Más —, nem nemesebb ugyan, de még is ész' fegyvereivel lépett föl ellenünk az új Hírnök. Ennek a' köz érdekét gerjesztett pesti új színház szolgáltata jól jött alkalmat Bajza, mint igazgató —, Schedel' színi czikkelyei és Vörösmarty' előjátéka ellen berzenkedni. Az elsőről az hazudtatott, mi szerint ő kijelentette volna, hogy a' Garabonczás diákok nem adatja, mert a' történeti igaz-

*) Bajza az epigramma' theoriájában (Tud. Gy. 1828. XII.) Virág' „költői tehetségéről“, „gazdag lyrai tehetségéről“ szól, „jelesebb ódaköltőink' egyikének“ nevezi, 26, 27, l. Schedel, kézikönyve' I. köt. L, LI. lapjain így ír: „Die beiden classischen Zierden dieser Schule (d. lat.) sind Virág und Kazinczy. Der Geist, die Empfindung der Alten lassen sich nicht reiner auffassen, nicht eigenthümlicher wiedergeben, als in den Oden beider: sie sind ernst, kraeftig, ruhig, klar und correct. In Kazinczys Oden spricht aber nur der Mensch, nicht der Bürger, da Virág oft von Vaterlandsliebe durchbebt die Laute ergreift.“ 'S ugyan ott, a' 258, 259. lapon: „In dessen Folge gab er einen Band lyrischer Gedichte heraus, die ihm den Nahmen eines ungrischen Horaz erwarben... eine treffliche Übersetzung des ganzen Horaz, welche alle seine Mitwerber verdunkelte. Nicht gering sind Virág's Verdienste auch um die Prosa... vorzüglich durch seine musterhafte pragmatische Geschichte von Ungern. Hierin erscheint Virág höchst heldenkend, freimüthig, und über Vorurtheile... erhaben.“ Vörösmarty egy epigrammát áldozott emlékezetének, 1833.

Harmait e' környék fedí a' szent keblű Virágnak,

Sírja fölött régen kis fakerezte bedőlt;

Emléket neki egy jobb kor fog tenni, öröklött,

'S azt, hogy hű fia volt, a' haza jegyzi rá.

Vörösm. Munk. I. 60.

**) Rajz. 100. sz.

sággal meg nem fér *); ismételve is számadásra vonatott az igazgató válaszmány' tetteiért, 's oldaldöfésekkel illetetett, hol lehet. Schedelen elmésségét gyakorlá a' Hírnök, 's ágy alá buvásról petyegvén, többi közt írja „hogy néhány hónap előtt Buda körül illyesmi történt egy tudóssal“, mire az illetett tudós hihetőleg azért nem mert felelni, mert gyanítá, hogy Orosz a' scénának tán több mint csak szemmel látó tanúja volt. De leginkább, 's prózában és versben **), Vörösmartyval éreztette a' Hírnök, oppositíója' súlyát Árpád' ébredéseért, 's a' pályáját hivatás nélkül futót kérdezé: „Mért nem kapsz?“ — Végre magát az Athenaeum' kiadását is szőnyegre hozta újola egy hírnöki levelező, sajnálván „hogy Schedel és Vörösmarty egy új folyóírással foglalja el a' t. társaságnak, 's ez által a' nemzeti nyelv' kifejlődésének szentelendő szép időt“: mire ismét azt válaszolhatánk, hogy nem „a' t. társaságnak szentelendő időt“ fordítjuk lapjainkra; 's azt kérdezheténk: egy tudományos, szépliteraturai és literaturai magyar folyóiratnak mi lehet egyéb célja, mint a' tudomány' terjesztése mellett, a' nemzeti nyelv' kifejlődését előmozdítani; 's mindön ugyan az panaszkodik, hogy „kiktől a' társaság' Évkönyvei 's a' Tudománytár, mint rendes tagoktól legtöbbet vártak vala, legkevesebbet nyerhetnek“, felelheténk, hogy Évkönyvek és Tudománytár tőlünk sem várnak többet mint egyéb rendes tagoktól, de hogy különben is a' társaság' céljaihoz, a' társaság' kebelében, még egyébként is járulhatni, 's járultunk is — ha t. i. minden jövő menőnek számadással tartozánk. Azonban a' levelező tovább is megy: „És ennek egyedül a' pénzvágy „auri sacra fames“ valódi oka! Vajha pénzhiányuk a' társaság' nagy pénztárából pótoltatnék ki, hogy munkálódásuk inkább a' társaság' sajátja maradjon.“ Ez a' pénz' dolga már csak azért sem lehetett köz értekezés' tárgya, mert mi csak úgy nem bizonyíthatnók be az ellenkezőt,

*) Vagy tréfa lett volna e' petyegés? De nincs nagyobb véték a' közönség ellen, mint vele tréfálni. 'S azon kívül illyen a' hírnöki levelező' logicája: „Hihető hogy a' napokban adják (a' Gar. Diákok), de csekély a' remény“. 'S mégis hihető. Hírn. 1837. 25. sz.

**) Hírn. 1837. 17, 26, 27, 33. sz.

mint a' levelező nem a' maga állítását, t. i. az illy dolgok' valódi okai a' keblek' kifürkészhetlen mélyeiben rejteznek, 's ki szavunknak nem hisz, hihet a' mit tetszik, de hirdetni vakmerőség. Az utolsóra pedig megjegyezheténk, hogy munkálkodás. melly magában hasznos és jó, az marad, akár egyenesen a' társaság' által eszközöltessék, akár nem; 's hogy maga az alaprajz szerint is „a' rendes tagok' tiszte mindenek felett a' magyar literatura' előmenetelén munkálódás leszén“. *); mondhatánk, hogy maga az academia sem cél, hanem eszköz a' tudomány 's nyelv' ügyének ápolására; 's végre hogy, ha társaságon kívüli iparkodásainknak van valami becse — a' levél' írója legalább tulajdonít — szívesen köszönjük sikerök' nagy részét épen az academia' létezésének, mert, mint hiszszük, nála nélkül azokat alig ha folytathatnók. Említve volt, hogy a' versenydrámák körüli vádakat a' Hírnök, hogy terjedjenek, reproducálta: hasonlót teve a' Kisfaludy' kéziratai' dolgában támasztott gyanuperrel is. Mi pedig az ezekből teendő következtetéseket az elfogulatlan olvasóra bízván — hallgatva megkezdtük jelen évi pályánkat.

(Folytatjuk.)

HAZAI LITERATURA.

Társasági philosophia.

130. *A' bölcselkedő magyar polgár. Irta 's szerzette Czente István, bölcselkedés-tanulmány' és magyar nyelv' ny. rend. tanító(ja) a' rosnyói p. lyceumban 's papnevelő intézeti előljáró. Kassán, Nyomtatta Werfer Károly. 1838. 8r. XX. és 214 lap.*

Egy vitairatot vezetünk olvasóink elébe az ismeretes rozsnyai gyárból, honnan eddig a' sajtószabadságról, korszellemről 's dézmákról szóló vallás-politici munkákat 's munkácskákat, valamint az Egyházi Törvényeket volt szerencsénk vennünk. Mi indította Czente Istvánt e' legújabb polemicai nyilatkozásra, a' könyvből magából nem tudjuk meg, mert szerzőnk szereti a' setét derűt 's hátratartás nélkül nem szól, ámbár némileg az íratára adott alkalmat előszavában érinti. A' mi világos, az hogy Czente István az egyházi birtok'

*) M. t. t. évkönyvei I. 106.